

Motion till riksdagen 2005/06:So557

av **Annelie Enochson (kd)**

Sexuella övergrepp

Motionen delad mellan flera utskott

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Bakgrund.....	3
4	Forskning.....	3
5	Situationen idag.....	4
5.1	Utbildning och förebyggande insatser.....	4
5.2	Ökad sexualisering av barn.....	5
5.3	Lokala centrum mot sexuella övergrepp.....	6
5.4	Skyddat boende och vårdnadstvister.....	6
5.5	Barnens bästa alltid för ögonen.....	7

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att sociala myndigheters skyldigheter att polisanmäla sexualbrott mot barn skall skärpas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att forskning bedrivs för sexuellt utsatta brottsoffer med fokusering på socialt stöd, behandling och bearbetning av traumat.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att grundutbildningen för alla yrkesgrupper med anmälningsplikt, vid misstanke om sexuella övergrepp, skall inbegripa utbildningsmoment om upptäckt och anmälan av sexuella övergrepp samt om det utsatta barnets behov av stöd.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en nationell kartläggning görs av kommunernas tillämpning av FN:s barnkonvention, med avseende på artiklarna 19 och 34.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en utredning tillsätts med syfte att beskriva förutsättningar och möjligheter att ta itu med sexuella övergrepp (upptäcka, anmäla, möta och stödja barnet) bland samtliga yrkesgrupper som har anmälningsplikt vid misstanke om sexuella övergrepp.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnkonventionens krav på förebyggande arbete mot sexuella övergrepp implementeras i svensk lag.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att begränsa tillgången till all form av barnpornografi på nätet och i medier.²
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen tillsätter en utredning om hur barn påverkas av de sexualiserade bilder som de möter i samhället via tv, tidningar och filmer.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skapa ett centrum mot sexuella övergrepp i varje region i Sverige.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att möjliggöra skyddat boende för kvinnor och barn i hela Sverige.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att socialtjänstlagens krav på att tillgodose det utsatta barnets behov av beskydd och stöd skall gå före alla andra beslut i samband med vårdnadstvister, trots att gärningsmannen inte är dömd, för att barnet inte skall behöva möta sin förövare i form av påtvingat umgänge.³
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i alla rättssammanhang alltid ha barnens bästa för ögonen.

¹ Yrkande 3 hänvisat till UbU.

² Yrkande 7 hänvisat till JuU.

³ Yrkande 11 hänvisat till LU.

3 Bakgrund

I Sverige görs varje år mellan en och två polisanmälningar per 1 000 barn under 15 år om misstänkta sexuella övergrepp. Det förs ingen statistik över varifrån dessa anmälningar kommer. Mellan 51 och 67 procent av polisanmälningarna har under de senaste decennierna gällt misstänkta sexuella övergrepp inom familjen. Bara 6 procent av alla anmälningar leder till åtal. Svenska studier som försökt mäta omfattningen av sexuella övergrepp visar att det är minst 7–12 procent av flickorna och 1–4 procent av pojkarna som blir utsatta. Den faktiska förekomsten är okänd när det gäller brott som sexuella övergrepp. En majoritet av de utsatta barnen avslöjar inte själva sin situation. Mörkertalet anses också vara speciellt högt på grund av att förövaren oftast är någon som tillhör familjen eller bekantskapskretsen, och därför är någon som barnet, eller tonåringen, är i särskild beroendeställning till. Det finns därmed en rad hinder för upptäckt och anmälan. Enligt internationell forskning och svensk statistik begås cirka en tredjedel av alla sexualbrott av ungdomar. Ungefär hälften av vuxna sexualbrottsförövare har tidigt visat ett sexuellt avvikande beteende och genomfört sina första övergrepp före 18 års ålder. Den myndighet som oftast kommer i kontakt med misstänkta sexuella övergrepp är socialtjänsten. Socialtjänsten har genom en sekretessbrytande regel möjlighet – men ingen skyldighet – att göra en polisanmälan vid misstanke om sexuella övergrepp. Detta måste ändras så att socialtjänsten blir kraftfullare vid misstanke om sexualbrott. Enligt 9 § socialtjänstlagen ska hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad. Denna regel har sitt ursprung i FN:s barnkonvention. I de fall då misstankar om sexuella övergrepp uppstår är det ofta barnet som självt berättar för någon vuxen som det har förtroende för.

Sju av tio kvinnor som får psykiatrisk vård har utsatts för psykiska eller fysiska övergrepp. Det visar studien ”Vi är många”. Studien, den första i sitt slag i Sverige, har utförts inom den psykiatriska vården i Skåne och omfattar närmare 1 400 kvinnor. Den anonyma enkäten visade att 70 procent av kvinnorna varit utsatta för någon form av fysiskt eller psykiskt övergrepp och/eller ekonomiskt utnyttjande.

4 Forskning

Sedan 1970-talet bedrivs forskning om sexuella övergrepp på barn, om övergreppens omfattning och konsekvenser. Olika behandlingsprogram har tagits fram och man har börjat studera trauma, minne och bearbetningsprocess. I vilken utsträckning brottsoffren får hjälp är dock en fråga som mycket lite har studerats internationellt, och hittills inte alls berörts inom svensk forskning. Genom ideella organisationer och i självbiografiska berättelser beskriver kvinnor i Sverige att det fortfarande är svårt att bli hörd och att få stöd, både från det informella sociala nätverket och från myndigheter. Inte sällan återkommer berättelser om ytterligare kränkningar inom vård och omsorg. I ett

Fel! Okänt namn på

doktorsarbete vid Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete, undersöks det svenska samhällets stöd till kvinnors bearbetning av sexuella övergrepp. Avsikten är att låta kvinnornas egna erfarenheter och röster bli hörda. Under 2001 genomfördes litteratursökningar i olika forskningsdatabaser inom ramen för det göteborgska doktorsavhandlingsarbetet. Syftet var att undersöka tidigare forskning om hjälp i samband med sexuella övergrepp. Sökningarna visade att det finns mycket få svenska studier som berör socialt stöd, behandling och bearbetning av traumat. Vad som är stödjande respektive hindrande för kvinnors bearbetning av traumat har beskrivits i internationella studier. Hjälp att bryta tystnaden kring övergreppen har visat sig vara centralt för upplevelsen av stöd. Flera undersökningar tyder dock på att stora brister finns inom olika länders välfärdssystem i bemötandet av brottsoffren. En studie på uppdrag av Nederländernas regering visar t.ex. att kombinationen av brist på kunskaper och rädsla hos olika professionella grupper ledde till att utsatta inte fick hjälp, varken med att stoppa pågående övergrepp eller med att bearbeta traumat. Socialstyrelsen har publicerat femton expertrapporter kring sexuella övergrepp mot barn. Ingen av dessa tar upp forskning om socialt stöd i samband med sexuella övergrepp. Inte heller har någon expertrapport eller kunskapsöversikt över de vuxna brottsoffrens erfarenheter och behov i samband med bearbetning, behandling och socialt stöd publicerats.

5 Situationen idag

5.1 Utbildning och förebyggande insatser

Sexuella övergrepp och hur man bemöter barn och vuxna som varit utsatta, skall finnas med i grundutbildningarna för dem som i sin yrkesutövning möter människor. Detta gäller inte minst inom skolans område. Det är därför av stor vikt att utbilda skolans personal så att den kan uppmärksamma misstankar om sexuella övergrepp på elever och förskolebarn. Det är viktigt att de utsattas insikter och kompetenser tas till vara i utbildningen. Genom deras bearbetning har de med sig en djup förståelse för vad det innebär att vara utsatt och hur man kan uppmärksamma problemen. I FN:s barnkonvention artikel 34 står följande: Konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. För detta ändamål skall konventionsstaterna särskilt vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra

- (a) att ett barn förmås eller tvingas till en olaglig, sexuell handling,
- (b) att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig verksamhet,
- (c) att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

Artikel 19 fastslår dessutom att

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller

försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnads-havares eller annan persons vård.

2. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Förebyggande arbete mot sexuella övergrepp har internationellt kommit att innebära riktade insatser till barn i förskola och grundskola. Generellt visar internationella utvärderingar att skolprogram mot sexuella övergrepp får positiva resultat. Barns kunskaper om sexuella övergrepp ökar och färdigheter i att försvara sig stärks. En majoritet av de deltagande barnen beskriver att programmen varit till hjälp för dem. Deltagande i förebyggande skolprogram har också visat sig minska risken för att barn utsätts för sexuella övergrepp.

I ett förebyggande projekt mot sexuella övergrepp i Göteborg fann man att inga förebyggande åtgärder i utbildningssyfte riktade till barn förekommer i Sverige idag. Ett fåtal skolprogram har genomförts. Inte heller någon forskning om förebyggande arbete med barn har publicerats i Sverige. Erfarenheter från möten med skolpersonal i Göteborg visar att en majoritet av pedagogerna inte hade någon utbildning om sexuella övergrepp och inte heller hade haft samtal med barn om barns rättigheter att skyddas mot sexuella övergrepp.

5.2 Ökad sexualisering av barn

Vi lever samtidigt i ett samhälle där barn alltmer sexualiseras. Genom normer som förmedlas via pornografi, musikvideor, ungdomstidningar och reklam framställs flickor och unga kvinnor som sexuellt utmanande och ständigt tillgängliga. Det påverkar pojkars och flickors sexuppfattning. Cirka en tredjedel av alla sexualbrott begås av ungdomar och ungefär hälften av vuxna sexualbrottsförövare har tidigt visat ett sexuellt avvikande beteende och genomfört sina första övergrepp före 18 års ålder. Det är samhällets skyldighet att skydda barn och ungdomar från påtvingad sexualisering och att sätta gränser för barns och ungdomars, likaväl som för vuxnas, sexuella handlingar gentemot minderåriga. Att minska utbudet i medier av sexualiserade bilder är ett sätt. Likaså skall regeringen arbeta för att begränsa tillgången till all form av barnpornografi på nätet och i medier. Parallellt med detta är det av stor vikt att regeringen utreder hur barn påverkas av de sexualiserade bilder som förekommer i vårt samhälle, och som vänder sig till barn och ungdomar via tv, tidningar och filmer.

Under våren 2005 uppmärksammades det s.k. barndomsprojekt som Dramatiska institutet och Teaterhögskolan genomförde på ett antal av Stockholms skolor. Förutom det uppmärksammade fallet där sexåringar i en Nackaskola fått lyssna till en pornovell medan de videofilmades, har en grupp

Fel! Okänt namn på

nioåringar uppmanats att säga könsord. Orden skrevs ner och spelades upp av studenterna i en sketch. En annan grupp nioåringar ska ha fått sitta i ett mörkt rum och i hörlurar lyssna till samlagsljud från en porrfilm.

Det är mycket anmärkningsvärt att Dramatiska institutet som får 76 miljoner kronor i statliga anslag under 2005 inte har haft några etiska diskussioner om det lämpliga i att sexualisera det offentliga rummet på detta sätt. Mera anmärkningsvärt är att regeringen inte verkar ta denna sexualisering på allvar, vilket framkom med all önskvärd tydlighet i en interpellationsdebatt med statsrådet Leif Pagrotsky den 12 april 2005.

5.3 Lokala centrum mot sexuella övergrepp

Det finns idag ett antal ideella föreningar som bedriver ett bra arbete för att hjälpa kvinnor och män som i sin barndom eller sina tonår blivit utsatta för sexuella övergrepp. Dock bedriver dessa föreningar sitt arbete med frivilliga medel, litet föreningsbidrag eller med tillfälliga projektmedel. Eftersom sexuella övergrepp förekommer i samhället och med den tilltagande sexualisering av vårt samhälle som framförallt medier bidrar med finns det stor risk att de sexuella övergreppen kommer att öka i framtiden. Det bör därför finnas ett centrum mot sexuella övergrepp i varje region, där verksamheten bedrivs med statliga medel. Den verksamhet som detta centrum skall bedriva är telefonjour, stödgrupp, stödsamtal, stöd vid myndighetsbesök, olika skapande verksamheter, utåtriktad verksamhet, utbildning m.m. Varje centrum skall kunna erbjuda de utsatta möjlighet till alla de kontakter som hon/han behöver så att den enskilde hjälpsökande inte behöver springa runt till olika instanser. Utsatta skall inte behöva betala för sitt eget helande. Det borde vara en självklarhet att få ekonomisk hjälp och rätt att själv bestämma hur hjälpen och stödet skall se ut. Alltför många kränks idag när de söker hjälp på grund av att de hjälpande bestämmer vad den utsatta behöver. Detta skulle ett centrum mot sexuella övergrepp kunna hjälpa till med. Andra uppgifter för dessa centrum skulle vara att ge skydd till unga flickor i patriarkala familjer. Detta gäller i högsta grad svenska flickor som utsätts för sexuella övergrepp av sina närstående men även flickor som är uppvuxna med en annan kultur än den traditionellt svenska.

5.4 Skyddat boende och vårdnadstvister

Unga kvinnor som utsätts för sexuella övergrepp av sina föräldrar eller styvföräldrar även sedan de flyttat hemifrån har stort behov av skyddat boende. Ett kvinnohus med möjlighet till skyddat boende i form av egen lägenhet eller gemensamt boende borde finnas för dem. Det finns forskning som visar att mötet med andra, som varit med om liknande saker som man själv, har stor betydelse för helandet. Detta borde även vara en tänkbar lösning för de utsatta invandrarflickorna som är tvungna att fly hemifrån. Tyvärr förekommer incest och sexuella övergrepp inom familjer idag. Om kvinnan väljer att flytta från

sin våldsamme make och de har gemensamma barn uppstår ofta vårdnadstvister eftersom det i allmänhet är gemensam vårdnad som gäller. Barn skall inte behöva möta sina förövare i form av påtvingat umgänge vid vårdnadstvister. Det är viktigt att barnens perspektiv beaktas och inte vuxenperspektivet. Med barnets perspektiv menas vad barnet självt önskar och vill. Det är inte självklart att barn älskar sina föräldrar. Däremot är alla barn lojala, och det förväxlas många gånger med kärlek av oss vuxna. Samtidigt måste man vara vaksam så att inte kvinnor falskt anklagar sina ex-män för övergrepp för att slippa gemensam vårdnad. Erfarna och duktiga jurister och domare med barnkunskap och människokänedom är viktigt vid alla vårdnadstvister.

5.5 Barnens bästa alltid för ögonen

I 6 kap. 1 § föräldrabalken fastslås att barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, innehåller rättigheter för barn och ungdomar upp till 18 år. Den innehåller fyra grundläggande principer: skydd mot alla former av diskriminering, utgångspunkten att barnets bästa alltid skall komma i främsta rummet, barnets rätt till liv och utveckling och barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dessa respekterade. Det är alltså dags att vi alla gör vårt yttersta för att se till att barns rättigheter upprätthålls och att våra myndigheter och organisationer inte diskriminerar dem i förhållande till vuxna. Däri ingår förstås att söka kunskap om barn så att de inte behandlas som små vuxna. Det gäller att i alla situationer lyssna på barnen och ha deras bästa för ögonen. Ett exempel på att man inte sätter barnets bästa i första rummet är Rädda Barnens experiment med behandling av förövare på Norrtäljefängelset, där det ingår i förövarens behandling att barnet träffar sin förövare i fängelset, naturligtvis "för barnets bästa". Då glömmar man helt att manipulation från förövarens sida är grundfundamentet i förhållandet till barnet och även till vuxna i dess omgivning. Det gäller att i alla rättssammanhang där barn är inblandade alltid ha barnens bästa för ögonen och inte använda barn i ett terapeutisk syfte. Det krävs mod att våga stå upp för barnets bästa. Man måste våga se, våga fråga, våga lyssna och våga åtgärda!

Riksdagen har under riksmötet 2004/2005 avslagit en del av motionens förslag medan en del inte har behandlats. Det är av stor vikt att riksdagen skyndsamt positivt behandlar de olika yrkandena för att hjälpa de svagaste i vårt samhälle.

Stockholm den 29 september 2005

Annelie Enochson (kd)